

Kitâbü'l-Bey'a, Kitâbü'l-Menâsik, Kitâbü'l-Megâzî, Kitâbü'r-Ridde, Tefsîru Ğarîbî'l-Muvaṭṭa', el-Mücâlesât 'an Mâlik.

Abdullah b. Abdülhakem, *el-Muḥtaşârü'l-kebîr fi'l-fıkh* adlı eserinde hocası İbn Vehb ile Eşheb el-Kaysî, İbnü'l-Kâsım ve kendisinin İmam Mâlik'ten rivayet ettikleri 18.000 civarında meseleyi toplamış, Hâris b. Miskîn de İbn Vehb ile Eşheb ve İbnü'l-Kâsım'ın ittifak halinde bulundukları görüşlere dair bir eser yazmıştır. İbn Beşkûvâl, İbn Vehb'in rivayetleriyle ilgili *Aḥbâru İbn Vehb* adlı bir risâle kaleme almış (İspanyolca tercümesiyle birlikte nşr. Manuela Marin, *al-Qantara*, X [Madrid 1989], s. 385-403), Ahmed Zünnûreyn Ahmed el-Cükenî de Câmîatü'üm-mülkürâ'da *Merviyâtü 'Abdillâh b. Vehb el-Mısrî fi's-Süneni'l-erba'* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (I-II, Riyad 1416/1995).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvaṭṭa', "Büyü", 1; İbn Vehb, *el-Câmi'* (nşr. J. David-Weill), Kahire 1939, neşredenin girişi, I, s. XII-XIX; a.e. (nşr. Mustafa Hasan Hüseyin - Muhammed b. Ebü'l-Hayr), Demmâm 1416/1996, neşredenlerin girişi, I, 12-32; İbn Sa'd, *et-Ṭabakât*, VII, 58; Halife b. Hayyât, *et-Ṭabakât* (Zekkâr), II, 765; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, V, 218; İcîlî, *eş-Şikât*, VII, 346; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 189-190; İbn Adî, *el-Kâmil*, IV, 1518-1521; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüddü), s. 252; İbn Abdülber, *el-İntikâ'*, Kahire 1350, s. 48-50; Şirâzî, *Ṭabakâtü'l-fukahâ'*, s. 150; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik* (nşr. Abdülkâdir es-Sahrâvî), Muhammediye 1402-1403/1982-83, III, 228-243; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), X, 40-41; a.mlf., *Şifâtü's-şafve*, IV, 313-314; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, I, 304-306; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, II, 521-523; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela'*, IX, 223-234; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcül-müzheb*, I, 413-417; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye*, I, 463; *Keşfü'z-zunûn*, I, 440; II, 1907; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 257, 948; *İzâhu'l-meknûn*, I, 438; Sezgin, *GAS*, I, 446; El-bânî, *Maḥtûṭât*, s. 355; M. Cebr Ebû Sa'de, *İbn 'Abdihakem el-mu'errih ve kitâbühü Fütûhu Mısr ve aḥbâruhâ*, Kahire 1399/1979, s. 95-96; C. Avvâd, *Akdemü'l-maḥtûṭâtü'l-'Arabîyye fi mektebâtü'l-'âlem*, Bağdad 1982, s. 211; G. H. A. Juynboll, *Muslim Tradition*, Cambridge 1985, s. 114-118; M. Muranyi, *Dirâsât fi meşâdiri'l-fikhi'l-Mâlikî* (trc. Ömer Sâbir Abdülcelîl v.dğr.), Beyrut 1409/1988, s. 58, 146; J. David-Weill, "Note sur un manuscrit malékite de Abd-Allah İbn Wahb İbn Muslim al-Fihri al-Qurashi", *Mélanges Maspéro*, III (1935-40), s. 177-183; a.mlf., "İbn Wahb", *EP* (Ing.), III, 963; M. Câsim Ham-mâdî el-Meşhedânî, "'Abdullah b. Vehb el-Mısrî: ḥayâtühü ve mekânâtühü'l-ilmîyye", *Meccelle'l-mu'errihî'l-'Arabî*, sy. 34, Bağdad 1987, s. 232-242; Abdurrahim Güzel, "Abdullah b. Vehb el-Kureşî ve Kitâbühü'l-Kader isimli Eseri Üzerine Kısa Bir Değerlendirme", *EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 4, Kayseri 1991, s. 371-384; Adolf Grohmann, "J. David Weill, Le Djami d'Ibn Wahb", *IQ*, I/1 (1954), s. 58-60.

SAFFET KÖSE

İBN VEHBÂN

(ابن وهبان)

Ebü Muhammed Eminüddîn
Abdülvehhâb b. Ahmed
b. Vehbân ed-Dimaşki
(ö. 768/1367)

Hanefî fıkıh âlimi.

730'dan (1329) önce Hama'da doğdu. Burada ve Dimaşk'ta öğrenim gördü. İbnü'l-Fasîh, Bahâeddin el-Misrî, Sadreddin İbn Mansûr ve Ebü'l-Abbas Şehâbeddin el-Ayintâbî'den ders aldı. Dimaşk'ta çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Fıkıh ve usulü, Arap dili, lugat, edebiyat ve kıraat alanlarında adını duyurdu. 760 (1359) yılında Hama kadılığına tayin edildi. 762'de (1361) görevinden alındıysa da ertesi yıl tekrar aynı göreve getirildi ve Zilhicce 768'de (Ağustos 1367) vefatına kadar bu görevini sürdürdü. İbn Habîb ve İbn Tağrîberdî diğer kaynakların aksine ondan kâdilkudât diye söz ederler ki muhtemelen kadılıkla da bu görev kastedilmiştir.

Eserleri. 1. *Ḳaydû's-şerâ'id ve nazmû'l-ferâ'id* (*Manzûmetü İbn Vehbân, el-Manzûmetü'l-Vehbâniyye*). Müellifin şöhretine vesile olan fıkıha dair bir eserdir. "Râ" kafiyeyle olup tavil bahrinde yazılan eser *el-Hidâye*'nin tertibine göre düzenlenmiştir. Birçok yazma nüshası mevcut olup (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Lâleli,

nr. 352/2, vr. 55-84, nr. 1188, 1196; Cârullah Efendi, nr. 892, 30 varak; Âşir Efendi, nr. 122, 31 varak; Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 1169, vr. 61-87) Muhibbüddin el-Alvânî'nin *el-Manzûmetü'l-Muḥibbiyye* adlı eseriyle birlikte basılmıştır (Kahire 1296). 2. *'İkdü'l-ḳalâ'id fi ḥallî Ḳaydî's-şerâ'id*. Bir önceki eserin şerhi olup çeşitli nüshaları mevcuttur (Süleymaniye Ktp., Yahyâ Tefvîk, nr. 1437, 347 varak, Süleymaniye, nr. 507, 274 varak, Lâleli, nr. 1038, 1039, 1040, 1048, Esad Efendi, nr. 757; Nuruosmaniye Ktp., nr. 1648). İzzeddin İbnü'l-Furât eseri *Nuḥbetü'l-fevâ'id min 'İkdî'l-ḳalâ'id* adıyla ihtisar etmiş (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1865; Brockelmann, *GAL*, II, 95; *Suppl.*, II, 888; Muhammed Mutî' el-Hâfız, II, 180), Seriyüddin İbnü's-Şihne el-Halebî de şerhin eksiklerini tamamlayıp bazı zor beyitleri değiştirmek suretiyle İbn Vehbân'ın manzumesini *Taifîlû 'İkdî'l-ferâ'id bi-(ve) tekmîli Ḳaydî's-şerâ'id* adıyla şerhetmiştir. Çok tutulan bu şerhin Köprülü Kütüphanesi'ndeki (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 595) müellif hattı nüsha başta olmak üzere birçok yazması bulunmaktadır (meselâ Manisa İl Halk Ktp., nr. 5508; TSMK, III. Ahmed, nr. 1144; Kütahya Vahîd Paşa Ktp., nr. 1105; DİB Ktp., nr. 99; İÜ Ktp., AY, nr. 3232; Edirne Selimiye Ktp., nr. 761; Çorum İl Halk Ktp., nr. 1319, 1494; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 416; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 848, Esad

İbn Vehbân'ın *Ḳaydû's-şerâ'id ve nazmû'l-ferâ'id* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 352/2)

Efendi, nr. 786, Beşir Ağa, nr. 267, 268; Nu-ruosmaniye Ktp., nr. 1649, 1650; Hacı Se-lim Ağa Ktp., nr. 376; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 2326, 2482; Millet Ktp., Fey-zullah Efendi, nr. 823, 824). *Kaydû's-şerâ'id*'i Hanefî âlimlerinden Şürûnbûlâfî (Süleymaniye Ktp., Servili, nr. 239; ayrıca bk. Brockelmann, GAL, II, 95; *Suppl.*, II, 88) ve Nureddin İbn Gânim el-Makdisî ile (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1866) Sâlih el-Medhûn da şerhetmiştir (nşr. Mervân Muhammed Şaâr, *Avnû'l-hûkkâm 'alâ faşli'l-aḥkâm: Şerḥu Manzûmeti'l-İmâm İbn Vehbân*, Beyrut 1415/1994).

Kâtib Çelebi, İbn Vehbân'a *Gâyetü'l-iḥtişâr fî uşûli kırâ'ati Ebî 'Amr* adlı bir eser nisbet etmekteyse de (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1189) Kahire'de el-Hizânetü't-Tey-mûriyye (Mecâmî', nr. 228) ve Musul'da Mektebetü'l-evkâfi'l-âmm'e'de (Meryem Hatun, Mecmû', nr. 52/1) müellifin *İmtisâ-lû'l-emr fî kırâ'ati Ebî 'Amr* adlı bir ese-ri bulunmaktadı. Brockelmann da İbn Vehbân'ın *Eḥâsinü'l-aḥbâr fî meḥâsi-ni's-seb'ati'l-aḥyâr e'immeti'l-ḥamse-ti'l-emşâr ellezîne išteheret kırâ'atü-hüm fî sâ'iri'l-emşâr* adlı bir eserini kaydetmektedir (GAL *Suppl.*, II, 88). İbn Vehbân'ın Şemseddin Konevî'ye ait *Dü-rerü'l-bihâr* üzerine bir şerhi olduğu kay-naklarda zikredilmekte, Kâtib Çelebi de müellifin *İkdû'l-kalâ'id*'de bu eserine atıfta bulunduğunu belirtmektedir (*Keş-fü'z-zunûn*, I, 746).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Habîb el-Halebî, *Tezkiretû'n-nebîh fî ey-yâmi'l-Manşur ve benîh* (nşr. Muhammed Mu-hammed Emîni), Kahire 1986, III, 303; Makrîzî, *es-Sülûk*, VII, 146; İbn Kâdî Şühbe, *Târîḥ* (nşr. Adnân Derviş), Dimaşk 1977, III, 300-301; İbn Hacer, *ed-Dürrerü'l-kâmine*, II, 423-424; Takiy-yüddin İbn Fehd, *Lahzû'l-elḥâz* (Zeylû Tezkire-ti'l-huffâz li'z-Zehabî içinde, nşr. M. Zâhid el-Kevserî), Dimaşk 1347, s. 152; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, VII, 378; a.mlf., *ed-Deilü's-Şâfi 'ale'l-Menheli's-şâfi* (nşr. Fehîm M. Şeltût), Kahire, ts., I, 431-432; a.mlf., *en-Nücümü'z-zâ-hire*, XI, 92; İbn Kutluboga, *Tâcû't-terâcim* (nşr. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf), Dimaşk 1413/1992, s. 198-199; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 123; Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, IV, 408-409; *Keşfü'z-zunûn*, I, 746; II, 1189, 1865-1866; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 212; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 26, 113; Brockelmann, GAL, II, 95; *Suppl.*, II, 88; *Fihrisü'l-Hizâneti't-Teymûriyye*, Kahire 1367/1948, I, 10; Sâlim Abdürrezzak Ahmed, *Fihrisü maḥtûṭâti Mektebeti'l-evkâ-fi'l-âmm'e fi'l-Mevşil*, Musul 1975, VII, 294; Mu-hammed Mutî' el-Hâfız, *Fihrisü maḥtûṭâti Dâ-ri'l-kütübî'z-Zâhiriyye: el-Fikḥü'l-Hanefî*, Di-maşk 1401/1981, I, 216-218; II, 97, 180; Ahmet Özel, *Hanefî Fikḥi Alimleri*, Ankara 1990, s. 81-82, 108-109, 127; *el-Fihrisü's-şâmil: Maḥtûṭâ-tü'l-kırâ'ât* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1994, I, 287-288.

AHMET ÖZEL

İBN VEHBÛN

(ابن وهبون)

Ebû Muhammed Abdülcelîl
b. Vehbûn el-Mürsî
(ö. 483/1090)

Endülüslü şair.

420-430 (1029-1038) yılları arasında Mürsiye'de (Murcia) doğdu. Yoksul bir aile-nin çocuğudur. Başı büyük olduğu için Demga lakabıyla da anılır. Mürsiye'de çe-şitli hocalardan İslâmî ilimler, şiir ve ede-biyat dersleri alan İbn Vehbûn genç yaşta şiir yazmaya başladı. Tahsilini ilerletmek ve kendisine bir hâmi bulabilmek için İş-biliye'ye (Sevilla) gitti. Burada İbn Abbâd el-Mu'temid'in sarayında bir müddet hiz-metkârlık yaptı. Bu sırada Mu'temid'in çocuklarına dil ve edebiyat dersleri veren A'lem eş-Şentemerî'nin ders halkasına katılma imkânı buldu. Ondan Mütenebbî'nin divanını okudu. Şentemerî'nin vefa-tı üzerine (476/1084) onun için bir mersiye yazdı. Bu yıllarda söylediği şiirlerle dik-katleri üzerine toplayan İbn Vehbûn, Mu'-temid'in veziri şair İbn Ammâr el-Ende-lüsî'nin yardımıyla saray şairleri arasına girmeyi başardı. Daha sonra Mu'temid ve oğlu Reşid için methiyeler yazdı. Mu'temid ile ona isyan eden Vezir İbn Ammâr arasında ara buluculuk yaptı ve İbn Am-mâr'ın affedilmesi için çalıştıysa da başa-rılı olamadı. Mu'temid, İbn Ammâr'ı biz-zat kendi elleriyle öldürdü; İbn Vehbûn onun için mersiye olarak ancak bir be-yit söyleyebildi.

İbn Vehbûn, 12 Receb 479'da (23 Ekim 1086) meydana gelen Zellâka Savaşı'ndan sonra İşbiliye'de fazla kalamadı. Mu'temid'le arasının açılması üzerine Meriye'ye (Almeria) giderek hükümdar İbn Sumâdîh el-Mu'tasım'ın himayesine girdi (Feth b. Hâkân el-Kaysî, s. 243). Şair İbn Hafâce ile birlikte İşbiliye'nin de dahil olduğu Endü-lüs'ün güneyini ellerine geçiren Murâbit-lar'dan kaçarken yollarını kesen bir grup hristiyan atlı tarafından öldürüldü (a.g.e., s. 13-14).

Daha çok methiye türü şiirler yazan İbn Vehbûn'un şiirlerinde tasvirlerin önemli bir yeri vardır. Methiyelerinin bir diğ-er özelliği, bazı tarihî olaylara yer vererek bu konuda tarihçilere ışık tutmasıdır. Bunun yanı sıra mersiye ve gazel de yazmıştır. İbn Vehbûn'un şiirlerinde Mütenebbî'nin etkisi görülür. Bunun sebebi genç yaşta üstadı Şentemerî'den divanını okuması,

onun gibi yoksul bir aileden gelmesi ve yükselmek istemesidir. Bir şair için kü-çümsenmeyecek bir düzeye ulaşmış olma-sına rağmen eriştiği bu düzeyi yetersiz bulan İbn Vehbûn, daha az yetenekli kim-selerin sarayda önemli mevkilere geti-rilirken kändisinin hakkı olduğuna inan-dığı mevkilere yükselememesini bir türlü hazmedememiş, bu duygu onu karam-sarlığa sevketmiştir. İbn Vehbûn bu yö-nüyle de Mütenebbî'ye benzemektedir.

İbn Bessâm, İbn Vehbûn'un şiirlerini *el-İklîlû'l-müştemil 'alâ şî'ri 'Abdilce-lîl (b. Vehbûn)* adlı bir eserde toplamış, an-cak bu kitap zamanımıza ulaşmamıştır. İbn Bessâm *ez-Zahîre*'sinde de ona ve şiirlerine bir bölüm ayırmıştır. *Kalâ'idü'l-İkyân*'da İbn Vehbûn'a birkaç say-fa ayıran İbn Hâkân'ın onun çeşitli zevk ve eğlenceler münasebetiyle söylediği şiir-lerine yer vermesi dikkat çekicidir. İbn Vehbûn'un Zellâka Savaşı ve Mu'temid'in 481'de (1089) Yûsuf b. Tâşfin'den yardım istemek üzere Fas'a yaptığı yolculuk mü-nasebetiyle yazdığı bazı şiirleri de günü-müze ulaşmıştır. Mübârek el-Hadrâvî, edebiyat ve biyografi kitaplarında yer alan onunla ilgili malzemeyi derleyerek *Aḥbâ-ru İbn Vehbûn ve bakıyyetü eş'ârih* adıyla bir yeterlik tezi hazırlamıştır (1985, Külliyyetü'l-âdâb ve'l-ulûmî'l-insâniyye [Tunus]).

BİBLİYOGRAFYA :

Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Kalâ'idü'l-İkyân*, Ka-hire 1283, s. 13-14, 99, 232-233, 242-245; İbn Bessâm eş-Şentemerî, *ez-Zahîre*, II, 473-519; İmâdüddin el-İsfahânî, *Haridetü'l-kaşr ve ce-ridetü ehlî'l-aşr* (nşr. Âzertâş Âzerûnûş), Tunus 1972, II, 95-103; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, Kahire 1967, s. 387-388; İbn Dihye el-Kelbî, *el-Muṭrib*, Kahire 1954, s. 118-123; Abdülvahid el-Merrâkûşî, *el-Mu'cib fî telḥîşî aḥbârî'l-Mağrib* (nşr. R. Dozy), Leiden 1881, s. 72-74; İbn Saîd el-Mağribî, *Râyâtü'l-müberraizin ve gâyetü'l-mümeyyizin* (nşr. M. Ridvân ed-Dâye), Dimaşk 1987, s. 198-199; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 249-253; Makkarî, *Nefḥu't-tib*, III, 318-319; IV, 59-60; A. R. Nykl, *Hispano-Arabic Poetry*, Bal-timore 1946, s. 165-167; H. Pérès, *La poésie an-dalouse en arabe classique au XIe siècle*, Paris 1953, bk. İndeks; Abdülvehhâb Azzâm, *Mu'temid b. 'Abbâd*, Kahire 1976, s. 31-32; Ömer Ferruh, *Târîḥu'l-edeb*, IV, 663-665; İhsan Ab-bas, *Târîḥu'l-edebî'l-Endelüsî*, Beyrut 1985, s. 112-113, 127-129; Ch. Pellat, "Abdülcelîl b. Vehbûn el-Mürsî", *ed-Dîrasâtü'l-İslâmiyye*, VII/4, İslâmâbâd 1972, s. 32-47; a.mlf., "İbn Wah-bûn", *El²* (İng.), III, 963; Mübârek el-Hadrâvî, "İbn Vehbûn", *Mecelletü Dîrasât Endelüsiyye*, sy. 10, Tunus 1993, s. 42-52; sy. 15 (1996), s. 5-25; sy. 16 (1996), s. 69-99; Sîmîn-i Muhakkak, "İbn Vehbûn", *DMBİ*, V, 93.

RAHMÎ ER